

УДК 336.71

Є.А. ПОЛІЩУК, кандидат економічних наук, докторант
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

БАНКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ

Виявлено ключові напрями діяльності банків України на регіональному рівні. Проаналізовано депозитну базу банків регіонів та порівняно їх обсяги з корпоративним кредитуванням. Обґрунтовано, що для визначення ролі банку в забезпеченні інвестиційної привабливості визначальним є саме кредитування юридичних осіб, оскільки нині це є основним джерелом фінансування інвестиційних проектів. Виявлено суттєвий дисбаланс між ними. За допомогою методів економіко-математичного регулювання виявлено низький ступінь зв'язку між кредитуванням та інвестиційною привабливістю. Регіональна політика банків, що спрямована на залучення коштів та спрямування їх у ефективніші проекти інших областей, лише пригнічує інвестиційну привабливість регіону.

Ключові слова: банк, інвестиційна привабливість регіону, корпоративне кредитування.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У попередніх працях нами було визначено, що фінансові установи є важливою інституційною складовою економіки регіону. Вони формують його інвестиційну привабливість на основі встановленої регіональної інвестиційної політики. Потрібно також додати, що вона має бути спрямована на втілення інвестиційної діяльності фінансової установи в регіоні. До того ж вона формується залежно від загальної стратегії розвитку фінансової установи. Але визначальним у реалізації регіональної інвестиційної політики є її відповідність стратегії розвитку регіону.

Нині в Україні функціонують 2294 фінансові установи [1, 2, с. 64–69], серед яких 2113 – небанківські фінансові установи та 181 банк. Незважаючи на суттєвий розрив за кількістю, банки все ж таки відіграють більш вагомую роль у формуванні інвестиційної привабливості регіону, ніж інші фінансові установи. Це пояснюється існуванням в Україні банкоцентричної моделі фінансового ринку, яка й визначає

джерела фінансування інвестиційних проектів. Відповідно до цього основними інвестиційними ресурсами є банківські кредити. Тому вважаємо за потрібне розглянути на прикладі банків регіональну інвестиційну політику фінансових установ та виявити зв'язок між обсягами наданих кредитів юридичним особам та інвестиційною привабливістю регіонів. Таке дослідження викликано гострою необхідністю визначити, як банки та їх регіональні представництва формують інвестиційний потенціал регіону. Потрібно також визначити необхідність регіонів у такій кількості банків з огляду на їх регіональну інвестиційну політику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення досліджуваної проблеми і на які спирається автор. Питанню регіональної інвестиційної політики банків присвячено низку наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Серед них можна виділити праці Ю.П. Білозіра, М.І. Долішнього, О.О. Другова, Т.І. Гончарук, М.Е. Лозняк, Ю.О. Ткаченко, Т.В. Челомбітько. Безумовно, дослідження цих науковців становлять значний доробок в га-

лузі регіональної політики у теоретичному аспекті. Разом із тим низка питань лишається не визначеною. Зокрема, варто на емпіричному рівні дослідити ефективність банківської регіональної політики в контексті розвитку регіону.

З огляду на це **метою** статті є виявлення зв'язку між діяльністю банків у регіонах та інвестиційною привабливістю регіонів України, де зареєстровані банки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На сьогоднішній день в Україні хоч банки і скорочують філіальну мережу, вона й досі вважається роздутою. Причиною розширення мережі до кризи 2008 р. був бум продажів фінансових установ іноземним інвесторам, які, у свою чергу, ставили за умову наявність гарно розвинутої мережі торгових точок. В основу їх регіональної інвестиційної політики (навіть якщо назвати її так) лягало і лягає залучення фінансових ресурсів, які потім перенаправляються у регіон, де розташований головний офіс, що фактично знекровлює регіон-постачальник. Зниження рівня інвестиційної привабливості цього регіону є більш ніж очевидним. А так звані системні банки не тільки не примножують інвестиційного потенціалу регіону, а навпаки – пригнічують. Оскільки їх регіональна політика має, як це не парадоксально звучить, «...централізований характер» [3, с. 56]. Це відбувається внаслідок того, що філіальна мережа орієнтована на просування споживчого кредиту – він є менш витратним з огляду на коротші терміни розгляду кредитної заявки, оскільки такі кредити є типовими. Натомість, корпоративне кредитування потребує індивідуального підходу: в першу чергу це стосується оцінки застави, бізнесу тощо, що вимагає значних витрат часу та праці.

На жаль, регіональна інвестиційна політика українських банків не є ефективною з точки зору спрямованості на «... соціально-економічний розвиток регіону...» [4], оскільки, акумулюючи фінансові ресурси населення, не вони інвестують їх у проекти цього ж регіону. Інши-

ми словами, соціальна відповідальність банків України перебуває на надзвичайно низькому рівні. Це свідчить про низький рівень сприйняття українськими банками соціально-економічних проблем регіонів України.

Поверхове оцінювання регіональних ринків, нехтування економічними особливостями регіонів держави є характерним для переважної більшості банків України. Ця проблема спостерігається також на етапі планування (тактичного та/або оперативного) діяльності банківської установи, що обґрунтовує необхідність наукових досліджень у цьому напрямі, враховуючи тісний зв'язок між якістю планування, фінансовою ефективністю та конкурентоспроможністю банку [5].

Іншими словами, для українських банків, які організують свою діяльність у регіонах країни через систему регіональних підрозділів, не є пріоритетним дослідження умов функціонування у зовнішньому середовищі. Втім, від того, як побудована мережева структура банку прямо залежить ефективність його діяльності.

Не переймаються вітчизняні банки і напрямами вкладання коштів позичальниками. У свою чергу, останні витрачають позичкові ресурси здебільшого не на інвестиційні цілі. Так, лише 7% позичальників [6, с. 8] спрямовують кредитні ресурси на придбання, оновлення та реконструкцію основних фондів.

Разом із тим банкам важко здійснювати свою інвестиційну діяльність у регіонах з огляду на скорочення обсягів залучення ресурсів протягом 2013–2014 рр. Їх низька інвестиційна активність у цьому напрямі гальмує і розвиток регіонів. Це призвело до переміщення грошей – потенційних депозитних ресурсів – у позабанківський сектор.

Для глибшого аналізу та отримання конкретних висновків щодо регіональної інвестиційної політики банків нами було вирішено проаналізувати діяльність великих системних банків у регіонах, а також тих банків, які зареєстровані не у Києві. Метою аналізу є визначення пріори-

тетних напрямів інвестиційної діяльності банків у регіонах. Ці результати у подальшому плануємо використати для оцінки впливу інвестиційної діяльності банку на інвестиційну привабливість регіону в цілому.

Варто звернути увагу на той факт, що за даними Національного банку України регіональний поділ зареєстрованих банків має такий вигляд (табл. 1).

Таблиця 1

Регіональний поділ зареєстрованих банків в Україні

Область	Кількість зареєстрованих банків, шт
м. Київ та область	124
м. Дніпропетровськ	13
м. Донецьк	9
м. Одеса та область	9
м. Харків	7
м. Львів	5
м. Запоріжжя	3
м. Полтава та область	3
м. Чернігів	3
м. Луганськ	2
м. Луцьк	1
м. Суми	1
м. Ужгород	1
УСЬОГО	181

*Складено автором на основі [2, с. 64–69].

Як бачимо, станом на 1 липня 2014 р. зі 181 банку 69% (124 одиниці) були зареєстровані у м. Києві та області. 17% банків зареєстровані на сході країни (Донецька, Харківська, Луганська та Дніпропетровська області). Майже 7% банків зареєстровано на півдні країни (Одеська та Запорізька області). Майже 4% банків зареєстровано на заході України (Волинська, Закарпатська, Львівська області). Тобто після Києва фінансовими осередками можна назвати східні області, які повинні були б мати найвищі індекси інвестиційної привабливості.

Натомість ми маємо такі індекси: Львівська обл. – 1,601; Одеська – 1,459; Дніпропетровська – 1,418; Харківська –

1,404; Донецька – 1,281; м. Київ – 1,419 [7]. Як бачимо, найбільша кількість банків, як у м. Києві, ще не є запорукою розвитку регіону. Це значить, що кількість банків не відіграє ролі у формуванні інвестиційної привабливості регіонів. Чи це так?

Позаяк для проведення аналізу варто брати такі показники, як обсяги кредитування цими банками. Стосовно цього питання важкість дослідження полягає у тому, що банки не надають відкритої інформації щодо кредитування або прийому вкладів у тому чи іншому регіоні, особливо це стосується системних банків.

Тому для дослідження обсягів кредитування будемо брати умовно регіональні банки. Такі дані надають регіональні банківські асоціації, як Асоціація банків Львівщини, Харківський банківський Союз, Асоціація Дніпровський Банківський Союз, Одеський банківський Союз.

Так, у табл. 2 нами було виокремлено банки, які зареєстровані не у Києві. Ми також не брали до уваги такі великі системні банки, як ПАТ КБ «ПриватБанк», ПАТ «УкрСиббанк», оскільки нами було визначено, що їхня регіональна інвестиційна політика спрямована на розширення власної мережі за рахунок збільшення кількості відділень, які активно залучають ресурси від населення. Наразі постає завдання визначити, кого кредитують умовно регіональні банки: фізичних осіб чи юридичних.

Використовуючи дані щодо обсягів кредитування юридичних та фізичних осіб умовно регіональних банків та системних банків, нами було визначено коефіцієнт співвідношення обсягів кредитування юридичних осіб до обсягів кредитування фізичних осіб. Виявилось, що в умовно регіональних банках у середньому кредитний портфель юридичних осіб більше майже в 67 разів, ніж кредитний портфель фізичних осіб. По Києву, включаючи системні банки, він становить майже 44. Дещо інша картина стосується системних банків (табл. 3):

Як видно з табл. 3, відставання розміру кредитного портфеля фізичних осіб від юридичних осіб хоча й існує, але не

Таблиця 2

Кредитно-інвестиційний портфель умовно регіональних банків [8]

№ з/п	Банк	Місто	КП**	Питома вага, %*	Кредити юридичним особам**	Кредити фізичним особам	Цінні папери	Співвідношення наданих кредитів юридичним та фізичним особам
1	БАНК КРЕДИТ-ДНІПРО	Дніпропетровськ	3873.78	0.529	3760.70	284.45	318.85	13.221171
2	БАНК ВОСТОК	Дніпропетровськ	2330.41	0.318	2194.72	15.66	0.00	140.14086
3	А-БАНК	Дніпропетровськ	1122.38	0.153	386.36	954.01	3.68	0.4049888
4	КЛАСИКБАНК	Дніпропетровськ	1098.55	0.150	1073.19	7.58	0.00	141.66234
5	АКСІОМА	Дніпропетровськ	985.90	0.135	1097.75	6.54	6.88	167.85305
6	НОВИЙ	Дніпропетровськ	534.33	0.073	503.10	7.43	26.76	67.675057
7	ІнтерКредитБанк	Дніпропетровськ	385.29	0.053	408.13	1.09	0.00	374.09295
8	МЕЛІОР БАНК	Дніпропетровськ	377.98	0.052	402.82	1.44	0.00	279.36546
9	ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ	Дніпропетровськ	200.96	0.027	193.34	9.14	-0.06	21.156287
10	КОНКОРД	Дніпропетровськ	148.93	0.020	184.27	4.15	5.89	44.391637
11	ІМЕКСБАНК	Одеса	9613.88	1.312	9849.03	600.52	0.01	16.400744
12	ПІВДЕННИЙ	Одеса	8532.99	1.165	8157.27	351.98	391.46	23.175377
13	ФІНБАНК	Одеса	2079.89	0.284	2044.07	38.27	10.19	53.411374
14	ФІНРОСТБАНК	Одеса	1308.29	0.179	824.54	29.48	68.05	27.971192
15	МІСТО-БАНК	Одеса	975.43	0.133	940.16	189.59	0.00	4.9589515
16	ПОРТО-ФРАНКО	Одеса	745.98	0.102	631.38	82.42	4.75	7.6605076
17	ІНВЕСТБАНК	Одеса	345.24	0.047	344.56	12.77	0.12	26.977386
18	МЕГАБАНК	Харків	4438.19	0.606	4209.82	432.46	57.21	9.7345971
19	РЕАЛ-БАНК	Харків	4141.66	0.565	4270.76	10.51	7.74	406.42926
20	МЕРКУРІЙ	Харків	1610.03	0.220	933.25	214.87	412.41	4.343298
21	ЗОЛОТІ ВОРОТА	Харків	1289.81	0.176	1040.30	286.25	0.00	3.6342685
22	ГРАНТ	Харків	622.62	0.085	560.11	66.36	3.41	8.4410287
23	РЕГІОН-БАНК	Харків	296.19	0.040	255.29	33.08	0.50	7.7164113
24	КРЕДОБАНК	Львів	3088.26	0.422	1633.72	976.01	834.74	1.6738704
25	ІДЕЯ БАНК	Львів	2251.23	0.307	100.67	2393.71	12.99	0.0420575
26	ВіЕс БАНК	Львів	1685.97	0.230	1288.83	489.91	110.05	2.6307172
27	ЛЬВІВ	Львів	694.94	0.095	595.10	74.15	26.94	8.0258624
28	ОКСІ БАНК	Львів	309.59	0.042	229.48	36.76	9.91	6.2419509

таке значення, як в умовно регіональних банків. Тож, усереднене значення зазначеного коефіцієнта становить майже 17. Тобто системні банки надали юридичним особам кредитів більше, ніж фізичним особам майже у 17 разів. Разом із тим потрібно зауважити, що до уваги береться показник співвідношення ПАТ «Промінвестбанк». Він становить майже 146, а

це значно викривляє розрахунок, хоча результат лишається незмінним.

Порівнюючи показники кредитування умовно регіональних банків і системних, можна зробити висновок про те, що перші зорієнтовані практично виключно на кредитування юридичних осіб, а другі – на надання кредитів і фізичним особам.

Таблиця 3

Співвідношення обсягів кредитування юридичних та фізичних осіб у системних банках*

№ з/п	Назва банку	Місто реєстрації	Кредити юридичним особам	Кредити фізичним особам	Коефіцієнт співвідношення наданих кредитів юридичним та фізичним особам
1	ОЩАДБАНК	Київ	57657.35	3996.31	14.43
2	ПРИВАТБАНК	Дніпропетровськ	132378.90	28460.66	4.651294
3	ДЕЛЬТА БАНК	Київ	20336.94	19588.92	1.038186
4	ПРОМІНВЕСТБАНК	Київ	29447.62	201.69	146.0021
5	РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	Київ	21491.75	11455.00	1.87619
6	СБЕРБАНК РОСІЇ	Київ	25772.35	1336.64	19.28141
7	УКРСОЦБАНК	Київ	16870.81	13136.81	1.284239
8	ПУМБ	Донецьк	17230.01	4797.08	3.591773
9	НАДРА	Київ	15433.48	9462.44	1.631025
10	АЛЬФА-БАНК	Київ	15462.38	5731.37	2.697851
11	ОТП БАНК	Київ	9270.24	7225.45	1.282998
12	ВТБ БАНК	Київ	17282.06	3631.12	4.759434

*Складено автором на основі [8].

Варто також перевірити тезу про те, що банки, які присутні на регіональному ринку, здійснюють викачку грошей з певного регіону. Для цього порівнюємо депозитну базу та сукупні кредитні портфелі умовно регіональних банків та системних банків.

Так, наприклад, банки, що зареєстровані в Одеській області, залучили всього 17418,261 млн грн (5291,379 від юридичних осіб та 12126,882 від фізичних осіб), а надали кредитів 3433,0 млн грн, що менше, ніж у 5 разів від суми залучених коштів. Щодо Львівської області ситуація така: коштів там залучено 1855,030 млн грн (1217,446 млн грн від фізичних осіб, а від юридичних – 637,584), кредитів надано 2714,24 млн грн. Не дуже відрізняється стан і в Харківській області. Так, прийнято всього депозитів 8115,155 млн грн (3323,345 млн грн від фізичних осіб, та 792,160 млн грн від юридичних), а надано кредитів – 3389,50 млн грн [8].

Різниться ситуація у Дніпропетровській області. Там залучених депозитів від юридичних осіб (6293,661 млн грн) більше, ніж від фізичних (5334,539 млн грн), хоча загальної картини не змінює: обсяги кредитування є меншими (7450,74 млн грн)

[8], ніж обсяги залучених коштів у 1,5 раза.

Тож, можна сказати, що дійсно в усіх цих регіонах банки займаються фактично грошовим знекровленням, що зменшує інвестиційний потенціал регіону.

Щодо системних банків, то тут картина є діаметрально протилежною: так, залучено коштів тут менше (365041,175 млн грн), ніж надано кредитів (487657,38 млн грн). Співвідношення – 1,33.

Можна припустити, що корпоративне кредитування умовно регіональних банків, хоч і відрізняється від кредитування фізичних осіб в рази, та водночас є значно меншим від обсягів залучених ресурсів. Разом із тим постає завдання перед нами щодо визначення залежності індексів інвестиційної привабливості регіонів до обсягів наданих кредитів умовно регіональними банками. Для цього спробуємо побудувати модель залежності індексів інвестиційної привабливості регіонів від обсягів корпоративного кредитування (рис. 1).

Як свідчить аналіз індексів інвестиційної привабливості обраних регіонів до обсягів кредитування юридичних осіб

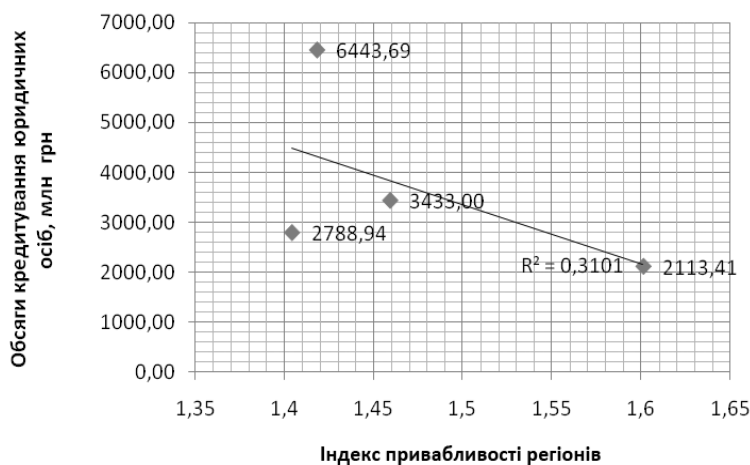

Рис. 1. Модель залежності індексів інвестиційної привабливості регіонів від обсягів корпоративного кредитування*

*Складено автором самостійно на основі [8].

умовно регіональними банками, зв'язок між цими двома показниками хоча і є ($R^2 = 0,31$), але дуже незначний ($R^2 = 0,31$). Це означає, що у формуванні інвестиційної привабливості регіонів участь банку є мізерною, майже непомітною.

Неоднорідність розподілу банків за регіонами свідчить про те, що банки намагаються провести територіальну диверсифікацію своєї діяльності та вийти за межі регіонів.

Регіональний розподіл банківських установ свідчить про нерівномірність надання окремих видів послуг або навіть їх цілковиту відсутність у багатьох регіонах.

Якщо подивитися на закордонний досвід у цьому питанні, то, наприклад, у Німеччині, незважаючи на високу концентрацію фінансів у Франкфурті-на-Майні, на регіональні банки припадає більш ніж 50% активів банківської системи. В Італії фінансова столиця Мілан контролює не більше 38% активів [9, с. 204]. Як бачимо, у жодній країні з числа економічно розвинутих чи з економікою перехідного типу немає подібної концентрації банківських установ та диспропорції між розміщенням продуктивних сил і концентрацією капіталу. Тож це доводить необхідність збалансованого розвитку банківництва в Україні задля ефективного обслу-

говування реального сектора економік регіонів.

Висновки з проведеного дослідження і перспективи подальших розвідок. Як бачимо, регіональна інвестиційна політика системних банків значно відрізняється від політики умовно регіональних банків. Аналіз підтвердив, що системні банки орієнтовані на споживче кредитування, яке апіорі не бере прямої участі у формуванні інвестиційної привабливості регіонів. Тож для економічного розвитку їх діяльність не є стратегічною. Умовно регіональні банки більше адаптовані під діяльність суб'єктів господарювання тієї чи іншої області, оскільки співвідношення кредитів фізичним особам і юридичним особам у кредитному портфелі значно відрізняється у бік зростання корпоративного кредитування, що підвищує їх потенціал у формуванні інвестиційної привабливості регіону.

Було доведено, що діяльність банків у регіонах не спрямована на вирішення його економічних проблем шляхом фінансування інвестиційних проектів. Хоча вони й здійснювали кредитування, але обсяги коштів, залучених на депозит, значно перевищували його. Таким чином, кошти перенаправлялися в інші, більш сприятливі регіони.

Перспективним дослідженням у цьому напрямі вважаємо питання оцінки формування вартості кредиту умовно регіональних банків.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>
2. Перелік банків України, включених до Державного реєстру банків // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 8 (222). – С. 64–69.
3. Другов О.О. Політика регіонального розвитку банківської системи України / О.О. Другов // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – № 1 (20). – С. 56–60.
4. Білозір Ю.П. Значення регіональних банків у розвитку економіки України [Електронний ресурс] / Ю.П. Білозір. – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=1880>
5. Гончарук Т.І. Управління конкурентоспроможністю банку на регіональ-

ному сегменті фінансового ринку: прикладний аспект / Т.І. Гончарук, М.Е. Лозняк // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2011. – Вип. 31. – С. 29–36.

6. Долішній М.І. Актуальні завдання інтенсифікації соціально-економічного розвитку / М.І. Долішній // Регіональна економіка. – № 2. – 2005. – С. 7–14.

7. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrproject.gov.ua/sites/default/files/upload/rejting_investicijnoyi_privablivosti_regioniv_.pdf

8. Показники діяльності банків за станом на 01.01.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://aub.org.ua/images/tab_13c.xls

9. Челомбійко Т.В. Управління регіональною мережею банків / Т.В. Челомбійко // Бізнес-інформ. – № 3. – 2012. – С. 202–206.

Вывявлены ключевые направления деятельности банков Украины на региональном уровне. Проанализирована депозитная база банков регионов и сравнены ее объемы с корпоративным кредитованием. Обосновано, что для определения роли банка в обеспечении инвестиционной привлекательности, определяющим является именно кредитование юридических лиц, поскольку сейчас это является основным источником финансирования инвестиционных проектов. Обнаружен существенный дисбаланс между ними. С помощью методов экономико-математического регулирования выявлена низкая степень связи между кредитованием и инвестиционной привлекательностью. Региональная политика банков, направленная на привлечение средств и направление их в эффективные проекты других областей, только подавляет инвестиционную привлекательность региона.

Ключевые слова: финансовое учреждение, банк, инвестиционная привлекательность региона, корпоративное кредитование.

Key areas of bank's activity in Ukraine on regional level are detected. The deposit base of region banks is analyzed and the volume of corporate lending is compared. Author proved that to determine the role of banks in providing investment attractiveness, it is crucial loans to legal entities because nowadays, it is the main source of financing of investment projects. The essential imbalance between them was detected. A low degree of connection between lending and investment attractiveness was revealed using methods of economic-mathematical modelling. Regional policy banks aimed at raising funds and channelling them into effective projects other oblast, only suppresses the investment attractiveness of the region.

Key words: bank, investment attractiveness of the region, corporate lending.

Одержано 23.09.2014.